

Preprintek, információ-esszenciák — és a hagyományos információ-források

Marx György előadása a Műegyetemi Könyvtárban

A tudományos és szak-könyvtárak országos gyűjtőköri munkálatainak keretében létrehívott és mintegy 30 könyvtár állományfejlesztési együttműködését irányító fizikai szakirodalmi kooperációs bizottság felkérésére dr. Marx György Kossuth-díjas egyetemi tanár, az Eötvös Loránd Tudományegyetem elméleti fizikai tanszékének professzora előadást tartott a Budapesti Műszaki Egyetem Könyvtárában „Az információ-feldolgozás problémái a fizikai kutatásban” címmel.

Az előadás megszervezésére annak a törekvésnek a jegyében került sor, hogy a fizikai szakirodalom gyűjtésében érdekelt könyvtáraknak messzemenően figyelembe kell venniük a fizikai szakirodalmat használó tudósok, kutatók és oktatók igényeit és véleményét.

Marx György előadásának bevezető részében színes képet festett az embernek mint információ-termelő és igénylő lénynek fejlődéstörténetéről, illetve a fejlődéstörténet fontosabb állomásairól; utalt az ipari és a tudományos forradalomnak az emberiség fejlődésében és információigényeinek kialakulásában betöltött szerepére; kimutatta, hogy a tudományos információk ugrásszerűen növekvő mennyisége szoros kapcsolatban áll a tudósok, a kutatók számának rohamos növekedésével: mind a tudományos kutatók, mind pedig az általuk termelt információk száma 8—10 évenként megduplázódik.

Kiemelte, hogy a tudományos forradalom a kutatás igényeinek szem előtt tartásával lényegesen megvál-

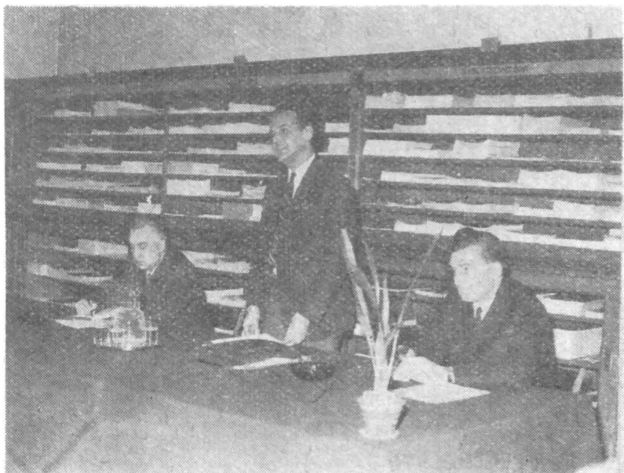
toztatta az információközlés eddigi formáit, azoknak a tudományos kutatásban betöltött szerepét és hierarchiáját. Az újkor kezdetén és első századaiban a könyvek szerepe uralkodó volt a tudományos kutatás terén is, a 19. századtól kezdve azonban fokozatosan megnőtt a tudományos folyóiratok száma és jelentősége, sőt a legtöbb tudományterületen a második világháború óta a kutatás szempontjából fontosabbá váltak a könyveknél.

A legújabb fejlődés igényeit azonban már a folyóiratok sem képesek kielégíteni, mivel előállításuk viszonylag lassú, nehézkes s ennek következtében a folyóiratszerű információközlésnek is újabb formái vannak kialakulóban. A fizika területén ennek az újabb törekvésnek sajátos terméke a Physical Review Letters, amely a folyóiratoknál szokásos minimális féléves megjelenési időt, az ún. átfutási időt 2—3 hétre csökkentve jelenteti meg közleményeit, természetesen nem nyomdatechnikai,

hanem egyszerűbb sokszorosítási eljárással.

Az információközlésnek a kutatók által egyre közkedvebb formája az ún. preprint, amely ugyancsak sokszorosított formában, minden stílári igényesség nélkül, csak a lényegre törekedve közli a legújabb kutatási eredményeket. A kutatók a vizontszolgálat reményében illetve kötelezettségével szívesen kapcsolódnak be a preprint-kapcsolatokba, rendszerint intézetük könyvtárán keresztül. A preprintek beszerzése, feldolgozása, nyilvántartása, tárolása stb. a könyvtárakat új problémák elé állító, meg nem oldott feladat.

Marx professzor behatóan foglalkozott a tudományos konferenciáknak a kutatók számára elsődlegesen fontos szerepével, mivel ezek lehetőségét teremtek nek a személyes, közvetlen információ- illetve tapasztalatcserére. Érdekes példát hozott fel a stanfordi egyetem (USA) életéből, ahol hetenként rendszeresen megismétlődő esemény.

hogy egy-egy fizikus szaktekintély, mint meghívott előadó konferenciát tart kutatásainak legújabb eredményeiről és azok problematikájáról. Az említett egyetem nagy gondot fordít továbbá arra is, hogy kutatógárdája rendszeresen cserélődjék, a kutatócsoportokba új emberek kerüljenek a munkát felfrissítő új meglátásokkal és problémákkal. Az információcsere nének ez a módja sok tekintetben felülmúlja az információ áramlásnak minden egyéb módját és rendkívül erősen hat a kutatásra.

Az információ-termés rohamos növekedése és új formái következtében a kutatás szempontjából fontos ismeretek áramlásában bizonyos anarchikus helyzet állt elő, de megkezdődtek a rendezés és rendszerezés megteremtésére irányuló erőfeszítések is. Próbálkozások történtek a fizikai kutatás szempontjából fontos preprintek világcentrumának létrehozására és a kutatók ezekkel történő rendszeres ellátásának megvalósítására. A fizikai kutatásban érdekelt szervek (például a Trieszti Nemzetközi Elméleti Fizikai Központ) közlik a részükre megküldött preprintek jegyzékét, és a jegyzék alapján a kutatók által kért dokumentumokat az érdekeltek rendelkezésére bo-

csátják. A közelmúltban megalakult Európai Fizikai Társaság (Genf) szintén sokat tehet az európai fizikusok együttműködése és információigényeinek kielégítése érdekében. A kutatók által igényelt nemzetközi fizikai szakfolyóiratrendszer kialakításában szintén szerepe lehet, vagyis a jelenleg fennálló anarchikus helyzetből kivezető úton fontos lépéssel illetve kezdeményezésekkel segítheti elő az ilyen irányú törekvéseket.

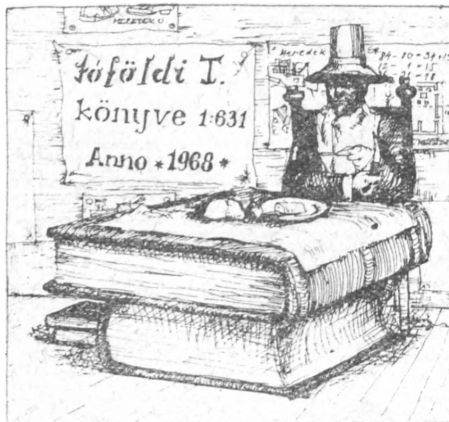
Igen figyelemreméltók azok az elképzelések is, amelyek a fizikai kutatások előző évi eredményeinek tömör összegezésére irányulnak ún. információ-esszenciák formájában. Az előadó külön kiemelte Arthur Rosenfeld munkacsoportjának érdemeit, melyeket azzal szerzett, hogy a fizikai elemi részekre vonatkozó legfontosabb adatokat rendszeresen gyűjti, computer segítségével feldolgozza, majd 5–6 oldalas esszenciák formájában közreadja és díjmentesen megküldi az érdekelt tudósoknak. Ezek a dokumentumok a kutatók számára felbecsülhetetlen értékű segítséget jelentenek.

Marx György előadását annak a gondolatnak ismételt hangsúlyozásával fejezte be, hogy a kutatók által létrehozott adatok, eredmé-

nyek rendszeres gyűjtése, feldolgozása és rendszerezése, azoknak megfelelő formában az érdekeltek rendelkezésére bocsátása a kutatómunkának nélkülözhetetlen, fontos bázisa, az ilyen szolgálatot nyújtó személyek, munkacsoportok a kutatók egyenrangú partnereinek tekintendők.

Az előadás alapján élénk eszmecsere alakult ki az előadó és a hallgatók között. A vita középpontjában a hagyományos információforrások: a szakkönyvek, folyóiratok, valamint a referálólapok jövőbeni szerepének kérdései állottak, amelyekkel kapcsolatban a fizikai kutatómunka terén az újabb fejlődés következtében a hagyományos szemlélet számos ponton kiegészítésre illetve korrekciókra szorul. A könyvtárosok hangoztatták azt a nézetüket, hogy bár az előadás megcáfolhatatlanul igazolta azt az álláspontot, hogy a magasabb kutatási szintek szakirodalmi igényeinek maradéktalan, korszerű és gyors kielégítésére a hagyományos dokumentumok nem elégségesek, a mindennapi tapasztalatok szerint az egyetemi oktatás és a kutatás a szakkönyvek és folyóiratok, referálólapok információira továbbra is nagymértékben támaszkodni kénytelen.

Balázs János

Szabados Arpád
ex librise